

ЖИГІРЬ Вікторія – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету фізико-математичної, комп'ютерної та технологічної освіти, Бердянський державний педагогічний університет, вул. Шмідта, 4, м. Бердянськ, Запорізька область, 71100, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1501-905X>

КРИВИЛЬОВА Олена – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри професійної освіти, трудового навчання та технологій, Бердянський державний педагогічний університет, вул. Шмідта, 4, м. Бердянськ, Запорізька область, 71100, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2542-0506>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/45.5>

Бібліографічний опис статті: Жигір, В., Кривильова, О. (2021) Сучасні методологічні підходи до професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*, 13(45), 34–42, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/45.5>

СУЧАСНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Анотація. У статті здійснено спробу щодо розкриття проблеми методологічного обґрунтування професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Розглянуто методологічні підходи до професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. Встановлено, що компетентнісний, особистісний, діяльнісний, системний, аксіологічний та акмеологічний підходи є універсальними, прогресивними та перспективними методологічними орієнтирами, які забезпечують ефективну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників до результативної професійної діяльності в умовах високотехнологічного інформаційного суспільства. На основі аналізу наукової літератури авторами визначено переваги виділених підходів та їхні основні характеристики. Зокрема встановлено, що компетентнісний підхід є не лише засобом оновлення змісту освіти, але й механізмом узгодження його з вимогами сучасності; особистісний – сприяє становленню та вдосконаленню особистості майбутніх кваліфікованих робітників, яка самостійно формує власний досвід, прагне активно реалізувати свої можливості, здатна до усвідомленого та обґрунтованого вибору рішень у різних професійних ситуаціях; діяльнісний – забезпечує організацію освітнього процесу на основі включення учнів до різних видів діяльності, які є значущими для майбутньої професії; системний – розглядає професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників як відкриту, самостійну, своєрідну структуровану підсистему професійної освіти, яка має власну мету, завдання, принципи, функції, зміст, форми, засоби, технології та методи навчання; аксіологічний – дає змогу перенести акцент на формування системи загальнолюдських та професійних цінностей майбутніх кваліфікованих робітників; акмеологічний – передбачає актуалізацію творчого потенціалу учнів, підвищення їхньої професійної мотивації та мотивації досягнення успіху в будь-якій діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, методологія, методологічні підходи, професійна (професійно-технічна) освіта, майбутні кваліфіковані робітники.

ZHIGIR Victoria – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Dean of the Faculty of Physics and Mathematics, Computer and Technological Education, Berdyansk State Pedagogical University, 4, Schmidt st., Berdiansk, Zaporizhzhia region, 71100, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1501-905X>

KRYVYLOVA Olena – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Professional Education, Labor Training and Technologies, Berdyansk State Pedagogical University, 4, Schmidt st., Berdiansk, Zaporizhzhia region, 71100, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2542-0506>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/45.5>

To cite this article: Zhigir, V. & Kryvylova, O. (2021). Cuchasni metodolohichni pidkhydy do profesiinoi pidhotovky maibutnix kvalifikovanykh robotnykiv u zakladakh profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity. [Modern methodological approaches to professional training of future qualified workers in professional (professional and technical) education institutions]. *Human Studies. Series of Pedagogy*, № 13(45), 34–42, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/45.5>

MODERN METHODOLOGICAL APPROACHES TO PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE QUALIFIED WORKERS IN PROFESSIONAL (PROFESSIONAL AND TECHNICAL) EDUCATION INSTITUTIONS

Summary. *The article attempts to reveal the problem of methodological substantiation of professional training of future qualified workers in professional (professional and technical) education institutions. Methodological approaches to professional training of future qualified workers are considered. It is established that competence, personal, activity, system, axiological and acmeological approaches are universal, progressive and promising methodological guidelines that provide effective training of future qualified workers for productive professional activity in a high-tech information society. Based on the analysis of the scientific literature, the author identified the advantages of the selected approaches and their main characteristics. In particular, it is established that the competence approach is not only a means of updating the content of education, but also a mechanism to bring it into line with modern requirements; personal – contributes to the formation and improvement of the future qualified workers' personality, that independently forms their own experience, seeks to actively realize their potential, capable of conscious and informed choice of decisions in various professional situations; activity – provides the organization of the educational process based on the inclusion of students in various activities that are important for the future profession; systemic – considers the training of future qualified workers as an open, independent, unique structured subsystem of professional education, which has its own purpose, objectives, principles, functions, content, forms, tools, technologies and teaching methods; axiological – allows to shift the emphasis on the formation of universal and professional values system of future skilled workers; acmeological – involves the actualization of the creative potential of students, increasing their professional motivation and motivations to succeed in any activity.*

Key words: *professional training, methodology, methodological approaches, professional (professional and technical) education, future qualified workers.*

Вступ. Ситуація, яка склалася останнім часом в Україні й у всьому світі, пов'язана з переходом до високотехнологічного інформаційного суспільства та багатогалузевої економіки, викликала суттєві зміни в професійній діяльності робітників. Сучасному працівникові вже замало володіти типовими засобами праці та виконувати типові трудові операції. Його діяльність здебільшого орієнтується на інноваційні, високопродуктивні технології, динамічні й змінні умови організації, високу якість і продуктивність праці. Робітник стає співучасником виробництва, який «може думати глобально, діяти локально, знаходити рішення на ситуаційному рівні» (Rudik & Vulakh, 2016, с. 140), а це вимагає від нього соціальної та професійної мобільності, конкурентоспроможності, комунікабельності, гнучкості мислення, системного світогляду, здатності до підприємливості, креативності, самостійності, адекватної самооцінки тощо.

Своєю чергою змінюються вимоги й до професійної (професійно-технічної) освіти, а саме щодо необхідності органічного поєднання гуманітарної, загальнотехнічної та спеціальної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, формування в них не лише знань, умінь, практичного досвіду, але й розвитку здатності адаптуватися до змін у відповідній виробничій галузі, застосовувати на практиці фундаментальні та інтегрувати міждисциплінарні знання, щоб комплексно розуміти та сприймати виробничий процес (Radkevych, 2017).

Зростання ролі наукових основ виробництва потребує посилення теоретичної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у загальній структурі змісту професійної (професійно-технічної) освіти, застосування міжпредметних зв'язків у побудові освітніх програм і навчальних планів. Усе це знайшло відображення в Законі України «Про освіту»

(2017), проєкті Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (2020), Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року (2019).

Тож однією з ключових та актуальних виступає педагогічна проблема методологування професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, а саме уточнення та обґрунтування методологічних підходів до цієї підготовки з урахуванням мінливих соціально-економічних умов, вимог суспільства до освітньої системи, потреб ринку праці, нових наукових досягнень. Це забезпечить розуміння того, що практичне впровадження будь-яких заходів з удосконалення професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти без теоретичного осмислення є недостатнім.

Аналіз останніх досліджень. Різні аспекти професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у професійній (професійно-технічній) освіті активно обговорюються вітчизняними та зарубіжними науковцями (А. Ашеров, С. Гончаренко, Г. Єльнікова, І. Зязюн, Н. Кузьміна, П. Лузан, В. Радкевич тощо). Розкриттю методологічних засад професійної підготовки майбутніх фахівців присвячено праці Н. Брюханової, О. Внукова, С. Гури, С. Демченко, І. Каньковського, О. Коваленко, М. Лазарева, В. Лобунця, Н. Ничкало, Т. Сущенко та інших вчених.

Метою статті є висвітлення й обґрунтування методологічних підходів до професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Виклад основного матеріалу. Для сучасної системи професійної (професійно-технічної) освіти як ніколи важлива проблема методологічного обґрунтування професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників.

Методологію тлумачать як науку про організацію діяльності (Novikov & Novikov, 2007); систему принципів і способів організації та побудови теоретичної та практичної діяльності, а також вчення про цю систему (Філософський енциклопедический словарь, 1983).

Методологічна основа будь-якого дослідження має багаторівневу структуру.

Науковці виділяють декілька рівнів методологування (філософський, загальнонауковий,

конкретнонауковий, технологічний (методичний, дисциплінарний) (А. Бойко (Boiko, & Demianenko, 2019), І. Зимня (Zimnyaya, 2006); В. Сластьонін (Slastenin, & Kashirin, 2001), М. Фіцула (Fitsula, 2006), Е. Юдін (Yudin, 1978) тощо).

Перший філософський рівень включає загальні принципи пізнання й категоріальний апарат науки як такої. Другий – рівень концепцій, наукових підходів, що використовуються в різних науках (загальнонаукові проблеми, підходи, теорії, гіпотези, принципи, картину світу загалом, поняття, методи і так далі). Рівень конкретної наукової методології включає проблеми, специфічні для конкретної науки (принципи, технології, методи, форми дослідження тощо). Останній рівень – технологічна методологія «розкриває набір процедур, які забезпечують одержання достовірного емпіричного матеріалу, його первинну обробку, після чого він може потрапити до масиву наукового знання» (Vnukova, 2015, с. 5).

Методологія в педагогіці, за твердженням А. Бойко, «є не лише засобом теоретичного пізнання, а й водночас інструментом практичного перетворення педагогічної дійсності на наукових засадах» (Boiko & Demianenko, 2019, с. 13).

Як уже зазначалося, підґрунтям конкретнонаукової методології виступають методологічні підходи, які визначають у педагогіці логіку дослідження й виступають як засоби визначення стратегії, організації практичної діяльності щодо професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. Вони є «принциповою методологічною орієнтацією, кутом пошуку, з якого розглядається об'єкт вивчення» (Ponomareva, 2018, с. 34). Це дає змогу до основних складових методології професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників віднести методологічні підходи.

Водночас у визначенні методологічних підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців варто враховувати таке: вибір будь-якого підходу має бути обґрунтований його доцільністю; підходи мають доповнювати один одного та забезпечувати цілісний розгляд проблеми.

Новим загальноновизнаним концептуальним орієнтиром у професійній підготовці майбутніх фахівців сьогодні є компетентністний підхід (його дотримуються В. Вербицький, І. Бех, Н. Бібік, О. Глузман, Г. Зайчук, Е. Зеєр,

І. Зимня, В. Луговий, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторський, А. Ярошенко та інші вчені), який передбачає комплексне оволодіння ними сукупністю загальних та професійних компетентностей, що дають змогу самостійно працювати та вирішувати складні професійні завдання на високому рівні в умовах невизначеності. Результатом такої підготовки має стати компетентний робітник, який «оволодів ґрунтовними знаннями в певній робітничій спеціальності, уміє виконувати конкретні види діяльності в межах своєї професії, повинен бути готовим до виготовлення виробів, технологія яких вимагає творчого підходу, а також має самостійно обрати оптимальний варіант їх виготовлення» (Bezposiuk, 2015, с. 150).

Важливо, що компетентнісний підхід створює умови для усвідомлення майбутніми кваліфікованими робітниками власних можливостей (знань, умінь, навичок, досвіду, здібностей і якостей), мотивів і ціннісних орієнтацій та взагалі здатності щодо здійснення професійної діяльності. Як слушно зазначає В. Фрицюк, цей «набір компетентностей не випадковий, він з належною повнотою і системністю повинен відображувати всю сукупність завдань, необхідність вирішення яких може виникнути в професійній діяльності, повинен вести до позначки «метакомпетентності» як цілісної характеристики фахівця, який володіє необхідними можливостями вирішення найрізноманітніших завдань професійної діяльності» (Frytsiuk, 2017, с. 164).

Навіть більше, саме на компетентнісній основі розроблено державні освітні стандарти професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, що регламентують зміст освітньо-професійних програм та навчальних планів. За такого підходу навчальна діяльність учнів набуває практично-орієнтованого характеру, а навчальні програми передбачають запровадження інноваційних методів і форм організації освітнього процесу, що спрямовані на вироблення досвіду застосування знань, умінь і навичок на практиці. Усе це сприяє швидкій адаптації випускників закладів професійної (професійно-технічної освіти) на виробництві, конкурентоспроможності на ринку праці, успішному розв'язанню життєвих, особистісних, професійних завдань для самовизначення, саморозвитку й самореалізації (Kokareva, 2015).

До того ж, особливу увагу слід звернути на те, що компетентнісний підхід передбачає

формування в учнів закладів професійної (професійно-технічної освіти) ключових компетентностей, а саме здатності до навчання протягом життя, проектування власної діяльності, спілкування, самовизначення та самоактуалізації, взаємодії з іншими людьми в суспільних інтересах, володіння інформаційними технологіями тощо (Zimnyaya, 2003; Ovcharuk, 2004; Khutorskoi, 2003; Yahupov, 2012).

Звідси висновок: компетентнісний підхід виступає одним із напрямів модернізації професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, що передбачає їхню готовність до успішної діяльності в різних сферах завдяки сформованості системи ключових і професійних компетентностей. Він є не лише засобом оновлення змісту освіти, а й механізмом узгодження його з вимогами сучасності (Pobirchenko, 2012, с. 25).

Важливим у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників вважаємо особистісний підхід (Е. Зеер, Л. Качалова, С. Кульневич, О. Пехота, В. Сериков, І. Якиманська та інші вчені), в основі якого «лежить визнання індивідуальності, самоцінності кожної людини, її розвитку не як колективного об'єкта, але передусім як індивіда, наділеного своїм неповторним суб'єктивним досвідом» (Yakimanskaya, 1996, с. 9).

Зважаючи на це, можемо стверджувати, що реалізація особистісного підходу в професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників орієнтує на необхідність дотримання пріоритету індивідуальності учнів та їхнього професійного становлення, а саме прояву тих якостей особистості, які допомагають розвитку мислення, інтелекту, становленню творчих та комунікативних здібностей, виробленню навичок самоосвіти, саморозвитку (Yakimanskaya, 1996).

Завдяки тому, що «особистісний підхід до освіти є цілісною системою наукових положень, що обґрунтовують можливість здійснювати освіту кожної людини із врахуванням її нахилів і здібностей» (Kotlyarova, 1999, с. 143), його застосування у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників забезпечить розкриття особистісного потенціалу і створить умови для самоактуалізації особистості (Kachalova, 2001, с. 65).

Для реалізації особистісного підходу в професійній (професійно-технічній освіті) має бути змінена організація всього освітнього процесу, який повинен забезпечити активний характер діяльності учнів. Вибір освітніх

технологій має співвідноситись із закономірностями розвитку майбутніх кваліфікованих робітників. Проте пріоритетними мають стати саме активні методи навчання професій (ситуаційний, проблемний, проектний тощо). Викладач повинен бути помічником, координатором, консультантом, організатором діяльності учнів.

Отже, особистісний підхід сприятиме становленню та вдосконаленню особистості майбутніх кваліфікованих робітників, яка самостійно формує власний досвід, прагне активно реалізувати свої можливості, здатна до усвідомленого та обґрунтованого вибору рішень у різних професійних ситуаціях в процесі навчання та на виробництві.

Практика професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників є ефективною за умов застосування діяльнісного підходу (Л. Виготський, Н. Дюсеєва, Ю. Кузнецов, О. Леонтєв, С. Рубінштейн тощо), бо саме в діяльності формуються здібності людини, причому необхідною умовою є включення особистості до різних видів діяльності.

З огляду на це, провідною ідеєю діяльнісного підходу в освіті є організація освітнього процесу на основі включення учнів до різних видів діяльності, які є значущими для майбутньої професії. При цьому учень – майбутній кваліфікований робітник – має виконувати в цих видах діяльності активні ролі й лише тоді буде відбуватися свідоме, міцне засвоєння ним певного практичного досвіду. До того ж, учень буде готовий здійснювати будь-яку діяльність – навчальну чи професійну – ставити мету, визначати об'єкт, предмет, процес, засоби, умови, результат праці, планувати, організовувати, виконувати, регулювати, контролювати, аналізувати, оцінювати і коригувати її.

Важливим у застосуванні діяльнісного підходу до професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників є ще й те, що всі уміння й навички, досвід, які потрібні для компетентного розв'язання професійних завдань, проблем і ситуацій, формуються лише в процесі діяльності.

Одним із важливих методологічних підходів є системний (його описували В. Афанасьєв, В. Безпалько, І. Блауберг, В. Бодров, М. Каган, В. Садовський, Г. Сериков, Е. Юдін та інші вчені). Він забезпечує комплексний розгляд педагогічної системи професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників з урахуванням внутрішніх зв'язків між

окремими елементами та зовнішніх зв'язків з іншими системами і об'єктами (Afanasev, 1981; Kagan, 1991; Lozova, 2012).

Для того, щоб обґрунтувати систему професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, необхідно з'ясувати компоненти цієї системи, їхні зв'язки й відношення, системоутворювальні чинники та умови функціонування у статичному та динамічному аспектах (Ponomarova, 2018).

З огляду на позиції системного підходу, професійна підготовка учнів у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, з одного боку, є відкритою та самостійною системою, що перебуває в постійному розвитку, удосконаленні та змінах, а з іншого – частиною, яка функціонує як органічна підсистема професійної освіти. Водночас ефективність системи професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників залежить від організації цілеспрямованих системних дій та умов, що забезпечують здійснення випускниками результативної професійної діяльності.

Отже, можна стверджувати, що професійна підготовка майбутніх кваліфікованих робітників являє собою відкриту, самостійну, своєрідну структуровану підсистему професійної освіти, яка має власну мету, завдання, принципи, функції, зміст, форми, засоби, технології та методи, функціонує в системі неперервної професійної освіти, пов'язана з нею складними організаційними та змістово-процесуальними зв'язками.

У контексті професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників особливої уваги заслуговує аксіологічний підхід, який визнає людину найвищою соціальною цінністю (С. Анісімов, І. Бех, С. Гончеренко, В. Знаков, І. Зязюн, В. Кремень, С. Маслов, В. Огнев'юк, О. Савченко, В. Франкл, Ю. Шабанова та інші). Він відіграє важливу роль у професійній освіті тому, що ціннісні орієнтації є важливими елементами внутрішньої структури особистості, що закріплені життєвим досвідом індивіда (Astashova, 2002; Ohneviuk, 2003; Shabanova, 2014).

Влучними, як на нашу думку, є аргументи Т. Бутківської стосовно необхідності реалізації аксіологічного підходу в освітньому процесі закладів освіти, зокрема: «система цінностей є провідною ланкою, яка пов'язує суспільство з його окремими членами й забезпечує їхнє включення в систему суспільних відносин; цінності особистості виступають основою для вибору суб'єктом цілей, засобів та умов

діяльності, визначаючи її загальну спрямованість; цінності є системоутворювальним ядром програми розвитку, діяльності та внутрішнього життя людини» (Butkivska, 1997, с. 131).

Застосування аксіологічного підходу до професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників дає можливість перенести акцент на формування системи їхніх загальнолюдських та професійних цінностей як визначальних чинників усвідомлення ними власної значущості в умовах сучасного виробництва. Цей підхід допоможе учням обрати відповідні ціннісні орієнтири, способи поведінки в житті, осмислити, як виконувати свої професійні функції для успішного здійснення професійної діяльності.

Винятково важливим для професійної підготовки, на нашу думку, є акмеологічний підхід, який орієнтує майбутніх кваліфікованих робітників на максимальну творчу самореалізацію в житті й зокрема у професійній діяльності, досягненні вершин професіоналізму (Б. Ананьев, А. Деркач, О. Дубасенюк, Н. Кузьміна, А. Маркова, С. Пальчевський, А. Рибніков та інші).

Застосування акмеологічного підходу до професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників передбачає актуалізацію творчого потенціалу учнів, підвищення їхньої професійної мотивації та мотивації досягнення успіху в будь-якій діяльності, що своєю

чергою вимагає створення умов для освоєння ними прогресивних виробничих інновацій.

У сучасних умовах особливу увагу варто зосередити на необхідності постійного самовдосконалення фахівців у професії, підвищення професійної майстерності протягом життя, прагнення до вершин («акме») фізичного, духовного та професійного розвитку (Palchevskiy, 2010). Саме це забезпечує застосування акмеологічного підходу в професійній (професійно-технічній) освіті через акмеологізацію загальноосвітніх і професійно-орієнтованих дисциплін, впровадження факультативних і спеціальних курсів, акмеологізацію навчальних і виробничих практик, спрямованих на творчий саморозвиток та самовдосконалення учнів у професійній діяльності.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз дає змогу розглядати сукупність виділених підходів як методологічну основу професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Її вдосконалення можливе з позицій компетентнісного, особистісного, діяльнісного, системного, аксіологічного та акмеологічного підходів.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в конкретизації реалізації методологічних підходів у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асташова Н.А. Концептуальные основы педагогической аксиологии. *Педагогика*. 2002. № 8. С. 8–13.
2. Афанасьев В.Г. Общество: системность, познание и управление. Москва : Политиздат. 1981. 432 с.
3. Безносок О.О. Сутність та складові професійної компетентності слухачів навчальних закладів системи професійно-технічної освіти. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія : Педагогіка*. 2015. Вип. 5. С. 146–153.
4. Бойко А.М., Дем'яненко Н.М. Методологія, теорія, практика – єдина система. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. 2019. Випуск 2(10). С. 13–17.
5. Бутківська Т.В. Ціннісний вимір соціалізації учнів. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1(14). С. 130–137.
6. Внукова О.М. Методологічні засади професійної освіти : навчальний посібник для студентів напрямів підготовки 6.010104 Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості), 6.010104 Професійна освіта (Дизайн). Київ : КНУТД, 2015. 198 с.
7. Деркач А.А., Кузьміна Н.В. Акмеология – наука о путях достижения вершин профессионализма. Москва : РАУ. 1993. 23 с.
8. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования. *Высшее образование сегодня*. 2003. № 5. С. 34–42.
9. Зимняя И.А. Компетентностный подход. Каково его место в системе современных подходов к проблемам образования? *Высшее образование сегодня*. 2006. № 8. С. 20–26.
10. Каган М.С. Системный подход и гуманитарное знание. Ленинград : Издательство Ленинградского университета, 1991. 384 с.
11. Качалова Л.П. Возрастная психология с основами возрастной педагогики: Личностная педагогика : учеб. пособие для студ. пед. вузов. Шадринск : ШГПИ, 2001. 149 с.
12. Кокарева А.М. Методологічні засади професійної підготовки інженерів в технічних університетах. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія Педагогіка, психологія* : збірник наукових праць. 2015. № 6. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/10202> (дата звернення: 15.07.2021).

13. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В. Овчарук. Київ : «К.І.С.», 2004. 112с.
14. Котлярова Ирина Олеговна. Теоретические основы личностно ориентированного повышения профессионально-педагогической квалификации работников образования: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01: Челябинск, 1999. 341 с.
15. Кузьмина Н.В., Пожарский С.Д., Паутов Л.Е. Акмеология качества профессиональной деятельности специалиста : монография. Санкт-Петербург : Евразийский открытый институт. 2008. 376 с.
16. Наукові підходи до педагогічних досліджень : колективна монографія / за заг. ред. В.І. Лозової. Харків : Вид-во Віровець А.П. «Апостроф», 2012. 348 с.
17. Новиков А.М., Новиков Д.А. Методология. Москва : СИНТЕГ. 2007. 668 с.
18. Огнев'юк В.О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку. Київ : Знання України, 2003. 450 с.
19. Пальчевський С.С. Акмеологія – поклик майбутнього. *Акмеологія в Україні: наукове видання*. 2010. № 1. С. 7–14.
20. Побірченко Н.С. Компетентнісний підхід у вищій школі : теоретичний аспект. *Освіта та педагогічна наука*. 2012. № 3. С. 24–31.
21. Пономарьова Н.О. Методологічні засади підготовки майбутнього вчителя інформатики до професійної орієнтації школярів на ІТ-спеціальності. *Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія»*. Харків, 2018. Вип. 59. С. 32–43.
22. Радкевич В.О. Модернізація професійної освіти і навчання в контексті євроінтеграції: науковий супровід. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: збірник матеріалів XI Всеукраїнської науково-практичної конференції до 25-річчя НАПН України (Київ, 29 березня – 13 квітня 2017 р.)* / за заг. ред. В.О. Радкевич. Київ : Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2017. С. 27–32.
23. Рудик Г.А., Булах Л.О. Современная стратегия и тактика ПТО – отвечает вызовам глобализации. Методология профессионального образования: материалы международной научно-практической конференции, посвященной А.М. Новикову / под науч. ред. Т.Ю. Ломакиной. (Москва, 1 декабря 2016 г.). Москва : ФГБНУ «Институт стратегии развития образования РАО», 2016. С 137–143.
24. Слостенин В.А., Каширин В.П. Психология и педагогика. Москва : Академия, 2001. 480 с.
25. Философский энциклопедический словарь. Москва : Советская Энциклопедия, 1983. 836 с.
26. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. 352 с.
27. Фрицюк В.А. Методологічні підходи до вивчення проблеми професійного саморозвитку майбутнього фахівця. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2017. № 6. С. 160–167.
28. Хуторской А.В. Ключевые компетенции: технология конструирования. *Народное образование*. 2003. № 5. С. 55–61.
29. Шабанова Ю.О. Системний підхід у вищій школі : підруч. Дніпропетровськ : Національний гірничий університет, 2014. 120 с.
30. Юдин Э.Г. Системный подход и принцип деятельности: методологические проблемы современной науки. Москва : Наука, 1978. 391 с.
31. Ягупов В.В. Ключові компетентності: поняття, сутність, зміст, кваліфікація та вимоги до випускників професійно-технічної освіти. *Науковий вісник Ін-ту ПТО НАПН України*. 2012. № 4. С. 12–19.
32. Якиманская И.С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе. Москва : Сентябрь, 1996. 96 с.

REFERENCES

1. Astashova, N.A. (2002). Kontseptualnye osnovy pedagogicheskoy aksiologii [Conceptual foundations of pedagogical axiology]. *Pedagogika*, 8, 8–13 [in Russian].
2. Afanasev, V.G. (1981). Obshchestvo: sistemnost, poznanie i upravlenie [Society: consistency, cognition and management]. Moscow: Politizdat [in Russian].
3. Beznosiuk, O.O. (2015). Sutnist ta skladovi profesiinoi kompetentnosti slukhachiv navchalnykh zakladiv systemy profesiino-tekhnichnoi osvity [The essence and components of professional competence of students of educational institutions of vocational education]. *Naukovyi visnyk Kremenetskoj oblasnoi humanitarno-pedahohichnoi akademii im. Tarasa Shevchenka. Seriya: Pedahohika*, 5, 146–153 [in Ukrainian].
4. Boiko, A.M., & Demianenko, N.M. (2019). Metodolohiia, teoriia, praktyka – yedyna systema [A single system of theory and practice of methodology]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Seriya "Pedahohika ta psykhologhiia"*, 2(10), 13–17 [in Ukrainian].
5. Butkivska, T.V. (1997). Tsinnisnyi vymir sotsializatsii uchniv [Value dimension of students' socialization]. *Pedahohika i psykhologhiia*, 1(14), 130–137 [in Ukrainian].
6. Vnukova O.M. (2015). Metodolohichni zasady profesiinoi osvity : navchalnyi posibnyk dlia studentiv napriamiv pidhotovky 6.010104 Profesiina osvita (Tekhnolohiia vyrobiv lehkoj promyslovosti), 6.010104 Profesiina osvita (Dyzain) [Methodological principles of vocational education: a textbook for students of training areas

6.010104 Vocational education (Technology of light industry products), 6.010104 Vocational education (Design)]. Kyiv: KNUTD [in Ukrainian].

7. Derkach, A.A. & Kuzmina, N.V. (1993). Akmeologiya – nauka o putyakh dostizheniya vershin professionalizma [Acmeology is the science of ways to achieve the heights of professionalism]. Moscow: RAU [in Russian].

8. Zimnyaya, I.A. (2003). Klyuchevye kompetentsii – novaya paradigma rezultata obrazovaniya [Key competencies are a new paradigm of educational outcomes] *Vyshee obrazovanie segodnya*, 5, 34–42 [in Russian].

9. Zimnyaya, I.A. (2006). Kompetentnostnyy podkhod. Kakovo ego mesto v sisteme sovremennykh podkhodov k problemam obrazovaniya? [Competence approach. What is its place in the system of modern approaches to education problems?] *Vyshee obrazovanie segodnya*, 8, 20–26 [in Russian].

10. Kagan, M.S. (1991). Sistemniy podkhod i gumanitarnoe znanie [Systems approach and humanitarian knowledge]. Leningrad: Izdatelstvo Leningradskogo universiteta [in Russian].

11. Kachalova, L.P. (2001). Vozrastnaya psikhologiya s osnovami vozrastnoy pedagogiki: Lichnostnaya pedagogika [Developmental Psychology with the Basics of Developmental Pedagogy: Personal Pedagogy]: textbook. Shadrinsk: ShGPI [in Russian].

12. Kokareva, A.M. (2015). Metodolohichni zasady profesiinoi pidhotovky inzheneriv v tekhnichnykh universytetakh [Methodological principles of professional training of engineers in technical universities]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya Pedagogika, psikhologiya : zbirnyk naukovykh prats*, 6, URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/10202> [in Ukrainian].

13. Ovcharuk, O.V. (2004). Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovi dosvid ta ukraïnski perspektyvy: Biblioteka z osvithoi polityky [Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives: Library on educational policy]. Kyiv: “K.I.S.” [in Ukrainian].

14. Kotlyarova, I.O. (1999) Teoreticheskie osnovy lichnostno orientirovannogo povysheniya professionalno-pedagogicheskoy kvalifikatsii rabotnikov obrazovaniya [Theoretical foundations of personality-oriented professional development of educational workers]: dis. ... d-ra ped. nauk: 13.00.01. Chelyabinsk [in Russian].

15. Kuzmina, N.V. & Pozharskiy, S.D. & Pautov, L.Ye. (2008). Akmeologiya kachestva professionalnoy deyatel'nosti spetsialista [Acmeology of the quality of professional activity of a specialist]: monografiya. Sankt-Peterburg: Yevraziyskiy otkrytyy institut [in Russian].

16. Lozova, V.I. (2012). Naukovi pidkhody do pedahohichnykh doslidzhen [Scientific approaches to pedagogical research]: kolektyvna monohrafiya. Kharkiv: Apostrof [in Ukrainian].

17. Novikov, A.M. & Novikov, D.A. (2007). Metodologiya [Methodology]. Moscow: SINTYeG [in Russian].

18. Ohneviuk, V.O. (2003). Osvita v systemi tsinnosti staloho liudskoho rozvytku [Education in the system of values of sustainable human development]. Kyiv: Znannia Ukrainy [in Ukrainian].

19. Palchevskiy, S.S. (2010). Akmeolohiia – poklyk maibutnoho [Acmeology is the call of the future]. *Akmeolohiia v Ukraini: naukove vydannia*, 2010, 7–14 [in Ukrainian].

20. Pobirchenko, N.S. (2012). Kompetentnisnyi pidkhid u vishchii shkoli : teoretychnyi aspekt [Competence approach in higher education: theoretical aspect]. *Osvita ta pedahohichna nauka*, 3, 24–31 [in Ukrainian].

21. Ponomarova, N.O. (2018). Metodolohichni zasady pidhotovky maibutnoho vchytelia informatyky do profesiinoi oriientatsii shkolariv na IT-spetsialnosti [Methodological bases of preparation of the future teacher of computer science for professional orientation of schoolboys on IT specialty]. *Zbirnyk naukovykh prats “Pedagogika ta psikhologhiia”*. Kharkiv, 59, 32–43 [in Ukrainian].

22. Radkevych, V.O. (2017). Modernizatsiia profesiinoi osvity i navchannia v konteksti yevrointehratsii: naukovyi suprovit [Modernization of vocational education and training in the context of European integration: scientific support]. *Naukovo-metodychne zabezpechennia profesiinoi osvity i navchannia: zbirnyk materialiv XI Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii do 25-richchia NAPN Ukrainy (Kyiv, 29 bereznia – 13 kvitnia 2017)*. Kyiv: Instytut profesiino-tekhnichnoi osvity NAPN Ukrainy, 27–32 [in Ukrainian].

23. Rudik, G.A. & Bulakh, L.O. (2016). Sovremennaya strategiia i taktika PTO – otvechaet vyzovam globalizatsii [Modern strategy and tactics of professional school – meets the challenges of globalization]. *Metodologiya professionalnogo obrazovaniya: materialy mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii, posvyashchennoy A.M. Novikovu*. (Moskva, 1 dekabrya 2016 g.). Moscow: FGBNU “Institut strategii razvitiya obrazovaniya RAO” [in Russian].

24. Slastenin, V.A. & Kashirin, V.P. (2001). Psikhologiya i pedagogika [Psychology and pedagogy]. Moscow: Akademiya [in Russian].

25. Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. Moscow: Sovetskaya Entsiklopediya [in Russian].

26. Fitsula, M.M. (2006). Pedagogika vyshchoi shkoly [Pedagogy of high school]: navch. posib. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].

27. Frytsiuk, V.A. (2017). Metodolohichni pidkhody do vyvchennia problemy profesiinoho samorozvytku maibutnoho fakhivtsia [Methodological approaches to studying the problem of professional self-development of the future specialist]. *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu*, 6, 160–167 [in Ukrainian].

28. Khutorskoi, A.V. (2003). Kliuchevie kompetentsyy: tekhnolohiya konstruyrovaniya [Key competencies: design technology]. *Narodnoe obrazovanye*, 5, 55–61 [in Russian].
29. Shabanova, Yu.O. (2014). Systemnyi pidkhd u vyshchii shkoli [System approach in high school]: pidruchnik. Dnipropetrovsk: Natsionalnyi hirnychi universytet [in Ukrainian].
30. Yudin, E.G. (1978). Sistemnyy pokhod i printsip deyatelnosti: metodologicheskie problemy sovremennoy nauki [System approach and principle of activity: methodological problems of modern science]. Moskow: Nauka [in Russian].
31. Yahupov, V.V. (2012). Kliuchovi kompetentnosti: poniattia, sutnist, zmist, kvalifikatsiia ta vymohy do vypusknykiv profesiino-tekhnichnoi osvity [Key competencies: concept, essence, content, qualification and requirements for graduates of vocational education]. *Naukovyi visnyk In-tu PTO NAPN Ukrainy*, 4, 12–19 [in Ukrainian].
32. Yakimanskaya, I.S. (1996). Lichnostno-orientirovannoe obuchenie v sovremennoy shkole [Personality-oriented learning in a modern school]. Moskow: Sentyabr [in Russian].